

MEĐURATNI »BRITANSKI« REPERTOAR HRVATSKIH POZORNICA I JOŠ PONEŠTO U RADU KA MESARIĆA

Helena Peričić

*1. Današnja borba – »kriza« – obuhvatila je cijelo čovječanstvo. Ekonomske su doktrine posve demantovane. Bankrotstvo zasjelo se na grbaču pojedinaca, naroda, država, cijeloga svijeta. Sjedi nijemo kao Buddha. Da li nam se smije ili plače, da li nam predskazuje sunce iza bure ili nam se ruga? Ko zna?*¹

Navedeni citat zacijelo bi se mogao primijeniti na suvremenu stvarnost i pretiskati u današnjim novinama, iako je objavljen 1932. u prvom broju časopisa *Vidik*, u članku »Položaj društva danas«, jednom od uvodnih tekstova koje potpisuje Kalman Mesarić, vjerujem, nedostatno priznati zaslužnik u hrvatskoj kulturi i književnosti 20. st. O njemu se, čini se, nije dostatno govorilo ni na dosadanjim Danima Hvarškoga kazališta. O Mesariću, međutim, namjeravam govoriti danas, 81 godinu nakon objavljivanja rečenoga teksta koji je imao poslužiti tek u svrhu uvodne zamjedbe o živosti i aktualnosti Mesarićeva pisanja. Rođen 1900., umro je početkom 1983., dakle prije točno tri desetljeća, djelujući upravo u

---

¹ Ka Mesarić, »Položaj društva danas«, *Vidik*, Zagreb, ur. Ka Mesarić, 1 (1932.), br. 1 (15. IV.), str. 3.

vrijeme intenzivnoga pisanja te akademskog i umjetničkoga utjecaja (pa i prijateljstva) dviju veličina: Miroslava Krleže i Milana Begovića.²

1. 1. Trideseta obljetnica smrti Kalmana Mesarića prigoda je prisjetiti se u brojnim važnim književnopovijesnim pregledima do konca 80-ih prošloga stoljeća nespomenutoga pisca, kritičara, redatelja i prevoditelja. Vjerujem da je nužno istaknuti kako Mesarića nema ni u Frangešovoj *Povijesti hrvatske književnosti* iz 1987.³ (objavljenoj, dakle, četiri godine po Mesarićevoj smrti), ni u Šicelovoj *Povijesti hrvatske književnosti. Književnost moderne* iz 1978.,⁴ a niti u Novakovoj *Povijesti hrvatske književnosti* iz 2003.⁵ Zastupljen je, doduše, u *Povijesti hrvatske književnosti* Dubravka Jelčića.⁶ Prve značajne analize i tumačenja Mesarićeva dramskoga rada objavili su Boris Senker i Ivica Matičević.⁷ Nadalje, iako je bio pokretačem i urednikom *Vidika* (dakle, spomenuti citat potječe iz članka koji je objavio u svom časopisu!), suradnikom u brojnim

---

² Snježana Banović, »Milan Begović i Miroslav Krleža – prijateljstvo omeđeno politikom«, obj. 4. III. 2013. http://www.adu.unizg.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=953:milan-begovi-i-miroslav-krleza-prijateljstvo-omeeno-politikom-&catid=70:clanci&Itemid=54

³ Ivo Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske – Cankarjeva založba, Zagreb – Ljubljana, 1987.

⁴ Miroslav Šicel, *Povijest hrvatske književnosti. Književnost moderne*, Liber – Mladost, Zagreb, 1978.

⁵ Slobodan P. Novak, *Povijest hrvatske književnosti: od Bašćanske ploče do danas*, Golden Marketing, Zagreb, 2003.

⁶ Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2004., str. 379-380.

⁷ Usp.: Tito Strozzi (*roman i drame*). Kalman Mesarić (*drame i kritike*), prir. Ivica Matičević i Boris Senker, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.; *Hrestomatija novije hrvatske drame. I dio (1895-1940)*, prir. Boris Senker, Disput, Zagreb, 2000. (Poglavlja »Ekspressionizam i groteska« te »Novi realizam«); Ivica Matičević, »Tekst, podtekst i intertekst u hrvatskoj drami i kazalištu«, *Krležini dani u Osijeku 2008.*, ur. Branko Hećimović, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku – Osijek – Filozofski fakultet u Osijeku, Zagreb – Osijek, 2009., str. 78-86.

zagrebačkim listovima u međuratnom periodu, Mesarića ne spominju ni u *Leksikonu povijesti novinarstva i publicistike* koji je objavio Petar Požar u Splitu 2001. godine. Doista, čini se da se za svoga stvaralačkoga vijeka Mesarić zamjerio u hrvatskoj kulturi utjecajnim osobama pa je otuda i njegova »romansirana memoarska varijacija« (kako stoji u podnaslovu) *Poker Baltazara Bodora ili Dugme na Fortune kapi*⁸ objavljena tek dugo po njegovoj smrti, točnije o stotoj obljetnici rođenja (2000.). U dijelu ovoga izlaganja kanim se osvrnuti na Mesarićeve najavne napise i reagiranja na mahom zagrebačke predstave iz razdoblja između svjetskih ratova, temeljene na tekstovima britanskih autora koji su u to doba oduzeli njemačkoj drami prvenstvo zastupljenosti na hrvatskoj pozornici.⁹ Među britanskim autorima u repertoaru toga razdoblja bili su najzastupljeniji Shakespeare, Shaw, Maugham, Wilde i Galsworthy.

Upravo po Mesarićevim napisima, kakav je onaj s početka ovoga izlaganja – koji vremenski korespondiraju (i) s njegovim najpoznatijim ekspresionističkim dramama – Mesarića možemo smatrati, unatoč prijeponim ocjenama na račun njegove kazališne kritike, jednim od najistaknutijih promicatelja britanske drame na engleskom jeziku u domaćoj kulturnoj sredini, ali zacijelo i jednom od najkontroverznijih – i najviše prešućivanih – kazališnih figura u nas. Osim na ovu temu, kazat ću ponešto i o mogućim razlozima marginalizacije toga pisca, koja je potrajala sve do njegove smrti 1983.

1. 2. U razdoblju između Prvoga i Drugog svjetskog rata, Kalman Mesarić je, uz Milana Bogdanovića, Jakšu Sedmaka, Josipa Horvata, Eugena Tomića i Ninu Vavru, bio među najistaknutijim prevoditeljima tekstova

---

⁸ Kalman Mesarić, *Poker Baltazara Bodora ili Dugme na Fortune kapi*, Matica hrvatska Ogranak Čakovec, Čakovec, 2000.

⁹ Usp.: Helena Peričić, »Engleski dramski autori na hrvatskom kazališnom repertoaru 1914.-1940.«, *Posrednici engleske književnosti u hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju od 1914. do 1940. godine*, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 2003., 418-419.

za kazališne predstave, pa i onih pisanih na engleskom jeziku. Također je – uz Gavellu i Tita Strozziya – bio među redateljima koji su postavljali u spomenutom razdoblju djela izvorno pisana na engleskom jeziku. Kao redatelj koji je djelovao u Splitu, Sarajevu, Tuzli i Zagrebu bio je – uz Gavellu i Rogoza – najčešćim autorom napisa o dramaturškoj problematici uprizorenja pojedinih dramskih djela, poglavito Shakespeareovih.¹⁰

U spomenutom je periodu Mesarić ujedno bio među najznačajnijim posrednicima općenito britanske književnosti na engleskomu jeziku, što temeljit na svom istraživanju obavljenom u svrhu izrade doktorske disertacije, a vezanom za recepciju spomenute književnosti u napisima objavljenima u periodici (časopisima, novinama), ali i u knjigama gdje se u obliku predgovora ili pogovora pojavljuju tekstovi o britanskim autorima. Tako je u tom smislu Mesarić ušao u skupinu od desetak autora napisa, uz Josipa Torbarinu, Josipa Horvata, Vinka Kriškovića, Ivu Hergešića, Ivu Kozarčanina, Vlodoja Dukata, Ljubomira Marakovića, Ivana Krnica i Iliju M. Petrovića.¹¹

1. 3. U tridesetima prošloga stoljeća neki su na Mesarića aludirali kao na »kozmičkog žonglera«, podrugljivo se koristeći naslovom njegove ekspresionističke drame praižvedene 21. travnja 1926. (postavljena je, međutim, tek četiri godine nakon što ju je Mesarić dovršio još 1922.). Djelo se zadržalo na repertoaru samo mjesec dana, a prikazano je četiri puta. Redatelj mu je bio Tito Strozzi, a za scenografiju se pobrinuo Vasilij Uljanišev. Spomenuta dvojica pripadala su bez sumnje samome vrhu onodobne kazališne proizvodnje u nas, a sam je Mesarić za izvedbu imao

---

¹⁰ O tomu je detaljnije pisao Vlatko Perković u svom prilogu pod naslovom »Kazališni teoretičar i praktičar Kalman Mesarić«, objavljenom u zborniku *Krležini dani u Osijeku 2001.* (Zagreb – Osijek, 2002.).

¹¹ Vidi o tome detaljnije u mojoj knjizi *Posrednici engleske književnosti u hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju od 1914. do 1940. godine*, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 2003. (str. 112-123). Obratiti pozornost i na bibliografiju u rečenoj knjizi, u dijelu 5.1.1. »Domaći kritičari« (str. 330-331).

na raspolaganju, štoviše, najbolje tadanje glumce, što nesumljivo govori o ugledu koji je tada uživao među kazalištarcima.

Njegova druga ekspresionističko-eksperimentalna drama *Čovjek ne će da umre!* bila je zagubljena sve do početka ovoga tisućljeća, da bi bila objavljena prije točno deset godina, 2003. Za tisak ju je priredio Luko Paljetak.¹²

Mesarićeve ekspresionističke drame nastale su prije njegova odlaska 1927. u Berlin, gdje je studirao dramaturgiju i kazališnu režiju, da bi se od ekspresionizma, tri godine potom, nakon povratka, čini se, oprostio. *Kozmički žongleri*, makar po izvođenju 1926. doživjeli oštre kritike, u tolikoj su se mjeri svidjeli Juliju Benešiću da je ovaj njihovu tiskanom izdanju napisao i predgovor u epistolarnom obliku. Na mijenjanje Mesarićeve dramskog stvaralačkog smjera zacijelo je utjecalo i opadanje zanimanja za ekspresionizam kao pokret, a značajnu je ulogu u tom imalo i tadanje vodstvo kazališta, koje je imalo drukčiju viziju umjetničkog stvaralaštva kao što ju je, po svemu sudeći, imalo i gledateljstvo pa i kritika. Mesarić tako počinje pisati lakše komade, koji su se mogli svidjeti široj publici, a bili su i tehnički znatno jednostavniji za izvedbu. Prikazani su tih godina, među ostalim njegovim kazališnim djelima, *Joco Udmanić* (1921.), realistički igrokaz temeljen na folklornoj građi (koji u svom osvrtnu u *Jutarnjem listu* Josip Horvat naziva »eksperimentom, dostojnim pažnje, koji će se najbolje moći ocijeniti po broju repriza«),¹³ te komedije *I u našem gradu*, *Gospodsko dijete* (1934.) i *Poslovne tajne* (koje su skupljene u knjizi *Među nama*,

---

¹² Ka Mesarić, *Kozmički žongleri / Čovjek ne će da umre!*, prir. Luko Paljetak, Zagreb, Ex Libris, 2003. O toj je drami u zborniku *Krležini dani u Osijeku 2008*. Ivica Matičević objavio tekst pod naslovom »Intertekstualna igra s biblijskim predloškom: *Čovjek ne će da umre!* Kalmana Mesarića« (*Krležini dani u Osijeku 2008*. /Tekst, podtekst i intertekst u hrvatskoj drami i kazalištu/. HAZU-HNK Osijek – Filozofski fakultet Osijek, Zagreb – Osijek, 2009., str. 78-86.)

¹³ Preneseno iz: »Kritika o Joci Udmaniću«, Zagreb, *Riječ*, 27, 1931., 14.

objavljenom 1937.). Godine 1934. Mesarić postaje pomoćnim redateljem u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu.

2. Što se tiče njegova ovdje spomenuta djelovanja u kritici o britanskoj književnosti, koja je, dakle, u izvornom dramskom obliku ili u onom prilagođenom kazališnoj izvedbi postala u razdoblju između svjetskih ratova prevladavajuća na domaćoj pozornici, utvrdila sam postojanje ukupno 24 Mesarićeve bibliografske jedinice vezane za britansku književnost odnosno književnost Britanskih otoka na engleskom jeziku. U Mesarićevim osvrtima redom su zastupljeni dramski autori¹⁴ (spominjući pisce koji su pisali na engleskom valja napomenuti kako se Mesarić osvrtao i na drame sjevernoameričkih autora). Taj broj čini otprilike petinu cjelokupnoga broja Mesarićevih jedinica posvećenih stranim književnostima.

Ovaj je kritičar pisao o dramama sljedećih britanskih pisaca: Shakespearea (12 napisa), Shawa (5 napisa), Maughama (2), Roberta Cedrika

---

¹⁴ U *BLZ (Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova 1/3)* /Historija stranih književnosti/ Zagreb, Leksikografski zavod, 1959.) od ukupno 84 jedinice mahom objavljene prigodom uprizorenja stranih dramskih djela na hrvatskim pozornicama, Mesarić 10 jedinica posvećuje engleskoj književnosti odnosno redom engleskim dramskim autorima. Za desetak Mesarićevih napisa nisam znala i/ili mogla znati sve dok ljubaznošću gospođe Antonije Bogner-Šaban nisam dobila podatke o tim jedinicama, od kojih su mnoge tiskane u *Riječi* u razdoblju 1928. – 1931. Četiri jedinice tiskane su u *Komediji* od 1935. do 1938. godine. Sljedeće tri jedinice nisu mi bile dostupne:

- Mesarić, Ka/Iman/, »Hamlet«, *Riječ* (tjednik), 25, 1929., 38, 11-12. Prikaz priredbe u zagrebačkom kazalištu. (*Riječ* nema toliko stranica, iako je u bibl. jed. na kartici Zavoda za teatrologiju navedena 12. stranica!)

- Mesarić, Ka/Iman/, »Ben Jonson: Valpone. Premijera 20. IV. u Malom kazalištu u Frankopanskoj ulici«, *Riječ* (tjednik), 25, 1929., 8, 12 (Kao i gore. *Riječ* nema toliko stranica!)

- Mesarić, Ka/Iman/, »,Candida' Bernarda Shawa. Prigodom reprize 11. o.mj. u velikom kazalištu«, *Komedija*, 5, 1938., 2 (177), 10-12 (Prikaz djela. Autor prema izjavi S. Batušića.)

Sherriffa (2), Bena Jonsona, Johna Galsworthyja, Edgara Wallacea,¹⁵ Johna Greera Ervinea (1883. – 1971.), unionističkog dramatičara¹⁶ i Oscara Wildea (po 1 napis). (U dva prikaza Mesarić piše o djelima dvojice autora: u prikazu objavljenom 1930. u *Riječi* piše o Shakespeareu i Shawu,¹⁷ a u prikazu kazališnih predstava objavljenom u istom listu 1931. dotiče se djela J. Ervinea i E. Wallacea.)¹⁸ Istakla bih kako se prema podacima zagrebačkoga Zavoda za teatrologiju za četiri napisa vjeruje da ih je Mesarić napisao na temelju izjava dr. Slavka Batušića. Riječ je o sljedećim člancima: »W. S. Maugham: ‚Za zasluge‘. Pred premijeru 7. o. mj.«,¹⁹ »Bernard Shaw: ‚Pygmalion‘. Pred premijeru u kazalištu na Trgu kralja Aleksandra 7. decembra«,²⁰ »Obnovljen ‚Hamlet‘ na našoj sceni. Prigodom reprize Raićeve inscenacije ‚Hamleta‘«²¹ i »‚Candida‘ Bernarda Shawa. Prigodom reprize 11. o. mj. u velikom kazalištu«.²² Dakle, svi su ti članci redom objavljeni u *Komediji*, »tjedniku za kazalište, književnost i umjetnost«, urednik kojega je bio upravo Slavko Batušić. Budući da u samom tisku nije naznačeno je li Mesarić doista prepričao izjave dr. Batušića, pouzdat ću se u evidenciju Zavoda za teatrologiju.

Spomenute napise Mesarić je objavljivao mahom uoči kazališne predstave (14 jedinica) ili po njezinu održanju (10). Dok se u onim prvi-

---

¹⁵ Richard Horatio Edgar Wallace (London, 1875. – Hollywood, 1932.) bio je britanski pisac kriminalističke proze. Mnoge je svoje priče pretvorio u dramske tekstove.

¹⁶ Ervine se u dobi od 17 godina iselio iz Istočnog Belfasta u London da bi postao utemeljiteljem sjevernoirске drame.

¹⁷ Mesarić, Ka/Iman/, »The English Players«, *Riječ*, 26, 1930., 27, 13-14. Prikaz izvedbe: Shakespeare *Hamlet* i Shaw: *Sveta Ivana* u zagrebačkom kazalištu.

¹⁸ Mesarić, Ka/Iman/, »The English Players«. Gostovanja u kazalištu na Trgu kralja Aleksandra 21. IV. i u kazalištu u Frankopanskoj ulici 22. IV, *Riječ*, 27, 1931., 16, 10. Spominjani su John Ervine i Edgar Wallace.

¹⁹ *Komedija*, Zagreb, 1, 1934., 22, 2.

²⁰ *Komedija*, Zagreb, 1, 1934., 39, 1.

²¹ *Komedija*, Zagreb, 2, 1935., 42 (85), 1.

²² *Komedija*, Zagreb, 5, 1938., 2 (177), 10-12.

ma autor uglavnom dotiče dramskog djela na temelju kojega je rađena očekivana predstava, dotle se u potonjima kritičar prvenstveno osvrće na izvedbu samoga dramskog komada, na njezinu kvalitetu, redateljski pristup, glumačka ostvarenja i sl. Upravo u tim tekstovima Mesarić nudi svoja najoriginalnija zapažanja. Stavljajući ovdje težište na prvu vrstu tekstova (temeljenu na samom dramskom djelu kao literaturi), moguće ih je razdijeliti na tri skupine: u prvoj skupini (2. 1.) bili bi napisi o Shakespeareu, u drugoj (2. 2.) o Shawu, a u trećoj (2. 3.) članci o Maughamu, Cedricu Sherriffu te ostalim evidentiranim piscima o kojima je Mesarić objavio tek poneki napis.

2. 1. U, kako je rečeno, dvanaest napisa o Shakespeareu, Mesarić se neposredno bavi, među ostalim, i sljedećim dramskim komadima: *San ljetne noći*,²³ *Vesele žene windsorske*,²⁴ *Julije Cezar*²⁵ i *Zimska priča*.²⁶ U većini spomenutih napisa naš kritičar razglaba ili o dramskom tekstu ili o redateljskim postupcima u pojedinim uprizorenjima Shakespeareovih drama.

U napisu pod naslovom »Tendencija u Shakespearea. Povodom komedije »San ljetne noći« u zagrebačkom teatru« iz 1932.²⁷ kritičar razlikuje tri sloja društva prikazana u motrenoj drami: plemstvo, građanstvo i *vulgus* kojima pripisuje obilježja prema kanoniziranim retoričkim predodžbama; (površno!) zaključuje kako je Shakespeareov stav da su viši slojevi otmjeni,

---

²³ »Tendencija u Shakespearea. Povodom komedije »San ljetne noći« u zagrebačkom teatru«, *Vidik*, Zagreb, 1, (15. 6.) 1932., 5, 150-152 #Ka MESARIĆ.

²⁴ 1) »Tajna Shakespeareove egzistencije«, *Narodne novine*, 99, (20. 6.) 1933., 139, 2 #mć.

2) »Najgrađanskija Shakespeareova komedija. Povodom izvedbe »Veselih žena windsorskih««, *Narodne novine*, 99, 1933., 147, 3 # - mć.

²⁵ »Julije Cezar«. Uoči izvedbe Shakespeareove tragedije u Narodnom kazalištu«, *Narodne novine*, 100, (26. 3.) 1934., 71, 4 # - mć.

²⁶ »Kako su Shakespeareove drame sačuvane za potomstvo. Uoči premijere »Zimske priče««, *Komedija*, 6, 1939., 21 (240), 5+10-11 (članak nije potpisan!).

²⁷ Vidi bilj. 11.

niži »budale«.²⁸ Potaknut razmišljanjima B. Crocea (kojega i spominje), vidi među ostalim veličinu Shakespeareovu i u osobini njegovih djela da sačuvaju aktualnost, čime je omogućena njihova »adaptacija svim vremenima«.²⁹

Izvedba *Veselih žena windsorskih* u vlastitoj režiji (vidi ovdje priložen *Kazališni repertoar*), djela koje Mesarić drži »najgrađanskijom Shakespeareovom komedijom«, našem je kritičaru poslužila kao poticaj razmišljanju o vječnom pitanju autentičnosti djela pripisivanih Shakespeareu pa se on u jednom svom drugom prikazu Shakespeareovih drama, pod naslovom »Tajna Shakespeareove egzistencije«³⁰, usredotočuje, međutim, na teoriju o grofu Ruthlandu koji je novčano potpomogao glumca Williama »Shaxpera«, a kod kralja izradio njegov plemićki naslov: R. Manners Ruthland umro je 1612., upravo kad je djelatnost Shakespeareova prekinuta na tajanstven način.

U sljedećem članku o Shakespeareu pod naslovom »*Julije Cezar*. Prije izvedbe Shakespeareove tragedije u Narodnom kazalištu«³¹, pisanom uoči izvedbe te tragedije u novom, Bogdanovićevu prijevodu³² – autor govori o navedenoj Shakespeareovoj rimskoj tragediji kao o drami koja, makar jedna od najpopularnijih u Shakespeareovu stvaralaštvu, ima nedostataka: nema stvarnog zapleta, ljubavne intrige, komičnih scena i vanjske napetosti. Uz to, jedna je od mana »opći prigovor Shakespeareu«: da glavni junak nije opisan punom povijesnom vjernošću nego je stvaran tek na temelju Plutarhovih biografija – netočno i blijedo.³³

---

²⁸ Isto, 151.

²⁹ Isto, 152.

³⁰ Vidi bilj. 11.

³¹ *Narodne novine*, 1934., 71, 4 # - mć.

³² Prethodno je u nas *Julije Cezar* prikazivan samo dvaput, točnije 1. i 2. prosinca 1894. u prijevodu Augusta Harambašića.

³³ Mesarić, »*Julije Cezar*...«, 4.

U (nepotpisanu) članku »Kako su Shakespeareove drame sačuvane za potomstvo. Uoči premijere *Zimske priče*«,³⁴ Mesarić se bavi problemom o kojemu je još 1923. pisao Dukat³⁵: riječ je o načinima na koje su sačuvane Shakespeareove drame koje nisu tiskane za autorova života već posmrtno, što je imalo za posljedicu razne zlouporabe Shakespeareova imena te tiskanje iznakaženih tekstova. Potom piše o prvom folio-izdanju iz 1623. te obrazlaže način pisanja, prepisivanja, »ispravljanja« itd. onodobnih kazališnih komada.

Vjerujem da je upravo Kalman Mesarić autor članka »William Shakespeare ponovno na zagrebačkoj pozornici. Prigodom izvedbe *Zimske priče* u režiji dra Branka Gavella«,³⁶ potpisana tek početnim slovom prezimena. U *Bibliografiji rasprava i članaka* Leksikografskoga zavoda (bilj. 14) toga članka nema. Riječ je o prikazu djela u kojem se Shakespeare »odmara od svih svojih snažnih i uzbudljivih umjetničkih doživljaja i tu ne tretira više nikakve velike i teške probleme onim furiosom, koji smo naučili iz njegovih ranijih djela«. ³⁷ Autor članka upozorava na neke sastavnice u Gavellinoj preradbi te drame koja je – po sudu kritičara – zahtijevala specifična rješenja. Tako spominje kako je anakronizam vezan za mjesto radnje – Češku, »što je zapljuskuju valovi mora« – Gavella riješio tako što je tu zemlju shvatio »savršeno nedoslovno« pa ona u predstavi nema nikakve veze sa stvarnom Češkom.

2. 2. G(eorgeom) B(ernardom) Shawom Mesarić se prvi put bavio 1930. u članku objavljenom u *Riječi*. Za boravka u Berlinu 1930., potaknut koncem ožujka izvedbom Shawove drame *The Apple Cart* u režiji

---

³⁴ *Komedija*, 6, 1939., 21 (240), 5-10+11.

³⁵ Vidi Vladoje Dukat, »Prvo izdanje Shakespeareovih drama 1623.-1923.«, *Savremenik*, 17, 1923., 4, 229-230.

³⁶ *Komedija*, 6, 1939., 22 (241, 5-7 #M.).

³⁷ Isto, 6-7.

slavnog Reinhardta³⁸, on piše (pismo)³⁹ o tom komadu podnaslov kojega je »politička komedija u 2 čina s međučinom«, iako je sam Shaw vjerovao kako bi komad valjalo nazvati »političkom ekstravagancijom«. To je, prema Mesarićevu viđenju, djelo o demokraciji i parlamentu u kojem kroz glavni lik kralja Magnusa progovara sam Shaw.

Jedan od svojih prikaza o Shawovu stvaralaštvu Mesarić posvećuje slavnoj drami *Pygmalion*.⁴⁰ Ističući didaktičnost djela, Mesarić ocjenjuje kako je njime dramatičar ostao vjeran svom »superiornom izrugivanju filisterije« pa je u drami prikazao zajedno: i filistre i ljude iz puka.⁴¹

2. 3. W(illiamu) S(omersetu) Maughamu naš kritičar posvećuje dva napisa. Članak o Maughamovoj drami *Za zasluge* objavljuje Mesarić uoči premijere ovoga komada u vlastitoj režiji 1934. godine.⁴² Davši osnovne podatke o stvaralaštvu toga engleskog novelista i dramatičara te spomenuvši njegove komedije i tragediju što su se prikazivale na zagrebačkoj pozornici, kritičar se osvrće na samu dramu koja se ima prikazati. Riječ je o, kako on tvrdi, obiteljskoj, ratnoj drami, djelu koje je »antisentimentalno i usprkos svoje duboke tragičnosti antitragično, jer je nesmiljeno stvarno i trijezno.«⁴³ Prepričavajući ukratko radnju komada, Mesarić ističe tragičnu atmosferu u kojoj dugo nakon ratnih razaranja živi sablast rata »koja je

---

³⁸ Praizvedba djela bila je u Varšavi u lipnju 1929. godine.

³⁹ Kalman Mesarić, »Pismo iz Berlina. Maliciozno se smješka stari gospodin Shaw (,The Apple Chart' kod Reinhardta)«, *Riječ*, 26, (5. 4.) 1930., 13, 12 # Ka Mesarić.

⁴⁰ Kalman Mesarić, »Pygmalion'. Prigodom premiere komedije Bernharda (točno je Bernarda, primj. HP!) Shawa«, *Narodne novine*, 100, (5. 12.) 1934., 279, 4, # - mć.

⁴¹ Isto. Istim povodom Mesarić je objavio članak prema izjavi dr. Slavka Batušića u *Komediji* (K. Mesarić, »Bernard Shaw: ,Pigmalion'. Pred premijeru u Kazalištu na Trgu kralja Aleksandra 7. decembra«, *Komedija*, 1, 1934., 39, 1.)

⁴² K. Mesarić, »W. S. Maugham: ,Za zasluge'«, *Komedija*, 1, 1934., 22, 2. (Pisac prema izjavi Slavka Batušića).

⁴³ Isto.

nevidljiva, no koja se osjeća u svakom pokretu i u svakoj riječi«. ⁴⁴ Zanimljivo je, međutim, da autor članka drži *Za zasluge* »najznamenitijim djelom savremene engleske literature, pjesnički potresno formiranog i dramatski jezovitog izražaja«. ⁴⁵

U osvrtu na izvedbu Maughamove drame *Constance* u Zagrebu u veljači 1930. kritičar Mesarić tvrdi da je ona »vrlo dobra, pametna, duhovita, zabavna«, »društvena« i nadasve »intelektualno napisana komedija« te da u njezinoj postavi mora biti zadovoljen osnovni uvjet: »jedinstveno provedena linija interpretacije«. ⁴⁶

Robert Cedric Sherriff bio je u nas iznimno popularan engleski dramatičar u tridesetim godinama. Godine 1930. njegova je ratna drama *End of Journey* (naslov je preveden: »Na kraju puta« ili »Svršetak puta«) doživjela u Zagrebu izvedbe triju različitih ansambala: najprije ju je prikazivala jedna engleska dramska družina, potom Beogradska drama i na koncu Zagrebačko kazalište. Mesarić je napisao osvrt na posljednje dvije izvedbe i prosudio kako je kvalitetom svoje izvedbe beogradski ansambl uvelike nadmašio zagrebački. Pišući o dramskom predlošku, Mesarić naglašava upravo njegovu psihološku sastavnicu:

Sherriffova drama jest izvrsno spleteni proces izvjesnih psiholoških zbivanja. Ta psihološka zbivanja dovedena u konflikt, daju jednu sliku rata u odlomku. Kult junaštva, ratni entuzijazam, resignovani osjećaj dužnosti, kukavičluk, razočaranje – to su psihološki momenti ove drame. Njihove konflikte rješava smrt. Smrt je jedini akcenat ove drame. Sva ostala zbivanja talasaju prigušeno zemunicom u okviru jednoga fakta, koji se zove rat. ⁴⁷

---

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Usp. Mesarić, »W. S. Maugham: 'Constance'«, *Riječ*, 26, 1930., 4, 13.

⁴⁷ K. Mesarić, »R. C. Sherriff. 'Svršetak puta'. Kazalište u Frankopanskoj ulici, 7. XI.«, *Riječ*, 26, 1930., 43.

2. 4. Kako je ovdje već rečeno, pisci kojima Mesarić posvećuje samo jedan napis ili dio napisa jesu: Ben Jonson (1929.), John Galsworthy (1933.), John Ervine (1931.), Edgar Wallace i Oscar Wilde (1934.). Dakako, iako među njima ima i prozaista, Mesarić ih predstavlja isključivo kao dramske pisce.

U veljači 1933., povodom smrti autora, imala se prikazati drama *Lojalnosti* Johna Galsworthyja, pisca kojega Mesarić stavlja uz bok G. B. Shawu te ga s njime uspoređuje.⁴⁸ Prema sudu našega kritičara, Shaw je oštri satirik, dok je Galsworthy blagi ironik koji se svojom tehnikom razlikuje od svih suvremenih dramatičara. Iako je poznat kao pisac romana, Galsworthy nije opširno narativan, mišljenja je Mesarić, te tvrdi kako drame toga autora zahtijevaju dobru i preciznu izvedbu, što ne znači da one same po sebi nisu cjelovite; dapače, one su – prema njegovu sudu – uravnotežene i idejno dobro utemeljene. Prednost Galsworthyja pred drugim dramatičarima naš kritičar vidi u uspješnom spajanju razvoja drame i scenskih efekata s idejnom podlogom. Dramatičar Galsworthy, tvrdi Mesarić, dolazi naročito do izražaja kao borac za ljudska prava pa je on »na sceni posljednji veliki pobornik našeg stoljeća za prava individua protiv društva«. ⁴⁹ Galsworthy shvaća dramu kao čistu akciju, borbu i konflikt koje riječi tek potpomažu; Galsworthyjeva lica nisu heroji, već: »(...) Oni su trijezni predstavnici jedne osobite pjesničke stvarnosti, realna i realistička, antipatetična, antisentimentalna, ironička i – tipično engleska u dobrom smislu.« ⁵⁰ U većini Galsworthyjevih drama Mesarić zamjećuje kriminalistički siže koji smatra pogodnim temeljem za iznošenje ironičnih stajališta, ali i zanimljivih dramskih zapleta i raspleta. ⁵¹

O Oscaru Wildeu Mesarić piše prigodom prikazivanja komedije *Glavno je da se zove Ernest* kao jednom od najpoznatijih djela toga engleskog

---

⁴⁸ K. Mesarić, »Galsworthy kao dramatičar«, *Narodne novine*, 99, 1933., 29, 5.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Vidi isto.

dramatičara, pjesnika i romanopisca.⁵² Ograničavajući se na Wildeova dramska djela, autor napisa tvrdi da ona predstavljaju »naročite probleme za prostore na pozornici i tehnikom i stilom«⁵³ jer se ne radi o realističko-konvencionalnim zabavnim komedijama već o satiričko-grotesknim persiflažama čitavih društvenih slojeva. S komparatističkog gledišta zanimljiva je Mesarićeva zamjedba kako postoje sličnosti između Wildeovih i Molièreovih dramskih komada u zahtjevima koje postavljaju redatelju; Mesarić ujedno ističe kako za scenska djela engleskoga dramatičara valja pronaći posebni, upravo njima primjereni stilski izražaj.

3. Mesarić se svojim tekstovima o britanskim dramatičarima predstavlja isključivo kao čovjek kazališta – dramaturg i redatelj;⁵⁴ njega zanimaju kako klasični dramatičari poput Shakespearea i Wildea, tako i suvremenici: Shaw, Galsworthy, Ervine, Maugham, Wallace.

3. 1. Dade se zaključiti kako su u većini slučajeva spomenuti promotreni Mesarićevi napisi prikazi dramskih tekstova kao predložaka s repertoara hrvatskih pozornica; u njih on unosi pozitivističke, biografske elemente (kao primjerice u napisima o *Veselim ženama windsorskim* i *Zimskoj priči* gdje, među ostalim, razglaba o autorstvu komada koji se pripisuju slavnom elizabetinskom dramatičaru te o načinu na koji su te drame, naknadno tiskane, sačuvane). Mesarić, po svemu sudeći, piše na tragu tada popularnoga tzv. »baconskog bacila« prema kojemu se većina

---

⁵² Za *Sliku Doriana Graya* Mesarić piše da »predstavlja njegovu (Wildeovu, op. HP) autobiografiju«, što je u stvari površna i neprihvatljiva tvrdnja.

⁵³ Nav. dj., isto.

⁵⁴ U međuratnom razdoblju Mesarić je režirao pet engleskih dramskih komada i to: Shakespeareove *Vesele žene windsorske*, u Bogdanovićevu prijevodu (1933.), komediju pod naslovom *Trgovina manufakturom na veliko i malo. Osnovana 1921.* autora Haralda Bratta (1936.), Thomasovu *Charleyjevu tetku* (1937.), *Prvu legiju Božju* Eurmeta Loveryja (1937.) te komediju *Imaš pravo, draga kćeri* Marka Reeda (1938.). Čini se da je, osim Shakespeareova, sva ostala djela sam preveo s engleskog.

tekstova dotad pripisivanih Shakespeareu zapravo vezuje za filozofa Francis Bacona kao mogućeg autora.

U općem informativnom smislu ovi napisi većinom ne nude osobite novosti jer autor o stvaralaštvu pojedinoga dramatičara nerijetko prenosi tuđe stavove (»Julije Cezar...«), rekapitulira ili podsjeća na već poznato ili negdje tiskano (o čemu je primjerice već pisao Dukat), ili pak – kao što je slučaj sa spomenuta četiri napisa – bilježi u stvari izjave Slavka Batušića. Mesarićevi članci većinom ne prelaze okvire onodobne žurnalističke kritike, često svedene na tek nekoliko redaka osvrta na sam dramski tekst ili na glumačke dosege.

Kao kritičar on postaje zanimljiv upravo kad načima problematiku praktičnih i tehničkih mogućnosti uprizorenja odabranoga dramskog teksta tj. kazališnog predloška. Često raspreda o ograničenjima, teškoćama te različitim pristupima postavljanja motrene drame na pozornicu (tomu svjedoče napisi »Tendencija u Shakespearea«, 1932.; »Obnovljeni 'Hamlet' na našoj sceni« iz 1935., navodno pisan po izjavi Slavka Batušića; »Galsworthy kao dramatičar« iz 1933.; »Julije Cezar« iz 1934.; »Oscar Wilde« iz 1934.; »William Shakespeare ponovno na zagrebačkoj pozornici« iz 1939.). Mesarić se nerijetko bavi glumačkim ostvarenjima (npr. u napisu »Shakespeareovo veče« iz 1928. ili »Imamo Romea!« iz 1929.). Termini koje taj kritičar koristi jesu; »inscenografija«, »dramaturško-inscenografski problem (invencija)«, »unutarnja režija« (Maugham), »scenski efekt«, »idejna podloga« (Galsworthy), »postava na pozornici«, »stilski izražaj« (Wilde).

U Mesarićevim napisima ima nedorečenih formulacija i površnih zaključaka. Primjer se može naći u članku o tendenciji u Shakespeareovu *Snu ljetne noći* kad kritičar iznosi ovdje već spomenutu podjelu na više i niže društvene slojeve te prema njima određuje karakter likova. Zacijelo je dovoljno spomenuti slavni lik Falstaffa pa da se Mesarićeva postavka dovede u pitanje ili čak demantira. Tvrdnje poput spomenute posljedica su zacijelo Mesarićeva pokušaja da Shakespearea postavi na svoje unapri-

jed pripremljene i krute sociološke postavke. O povremenoj površnosti kritičara govori i njegova začudno proturječna ocjena *Julija Cezara* koja je prema Mesarićevu sudu istodobno drama »bez zapleta, nema ljubavne intrige, nema komičnih scena i vanjske napetosti dramske radnje«, dok s druge strane za nju piše da se »odlikuje jednostavnom, isklesanom kompozicijom, ona je pregledna, nekomPLICIRANA, do sitnica uvjerljiva«(!).⁵⁵

U Mesarićevim prikazima ima nešto komparatističkih elemenata, primjerice kad uspoređuje Shawa i Galsworthyja te Wildea i Molièrea. Što se tiče utjecaja, vidljiv je upliv Croceovih pogleda u Mesarićevu odnosu prema kazalištu, posebice vezana za problem društvenog aktualiziranja klasičnih dramskih djela. Na Croceovo mišljenje naš se kritičar poziva i u osvrtima na pojedine predstave poput Shakespeareova *Antonija i Kleopatre*.⁵⁶ U Mesarića ima i utjecaja njemačkih ekspresionista, što je razumljivo s obzirom na njegov boravak u Njemačkoj i dramsko pisanje u duhu ekspresionizma. U našu je kazališnu kritiku nastojao unijeti stilske značajke bečkoga kritičara Karla Krausa. (I Krleža mu u svom obračunu s našom građanskom kazališnom kritikom posvećuje prilično pozornosti.) Usprkos suradnji u mnogim listovima i istaknutosti u prostoru književno-kazališnih polemika, Mesarić – po sudu nekih tumača – nije uspio stvoriti svoj osobni kritički izraz. Tako Nikola Batušić piše da je Mesarić:

*... pod utjecajem njemačkih ekspresionista nastojao i u nas prodrijeti s nekim nama stranim načinom promatranja i prosuđivanja predstave, koji je tek u prvom trenutku bio možda zanimljiv i privlačan, ali danas djeluje i odviše proizvoljno, ishitreno, pa stoga često i vrlo nepouzđano.*⁵⁷

---

⁵⁵ Mesarić, »Julije Cezar...«, 4.

⁵⁶ Mesarić, »Shakespeare: 'Antonije i Kleopatra'. Kazalište na Trgu Kralja Aleksandra, 30. III«, *Riječ*, 27, 1931., 13, 18.

⁵⁷ Nikola Batušić, *Hrvatska kazališna kritika*, Zagreb, Matica hrvatska, 1971., 226.

3. 2. Surađivao je Mesarić u *Komediji, Riječi, Narodnim novinama, Jugoslavenskim novinama, Hrvatskoj pozornici* (nakon 1940.), pisao dakako i u svom ovdje spomenutom *Vidiku* i drugdje. O važnosti, primjerice, časopisa *Riječ* govori i podatak da su u njemu surađivali viđeni kulturni djelatnici s područja čitave onodobne Kraljevine Jugoslavije: poput Viktora Cara Emina, Antuna Barca, Josipa Bognera, Petra Skoka, Alberta Hal(lera i dr. Po svemu sudeći, obziri kulturnjaka prema drugim književnim (i moćnim) veličinama onoga doba, o kojima je u par navrata Mesarić pisao krajnje kritički – skrojili su u konstelaciji priznatih imena onodobne domaće intelektualne i književnostvaralačke elite sudbinu i poziciju Kalmana Mesarića, što je potrajalo sve do njegove smrti. O spomenutoj »nemilosti« u kojoj se Mesarić nalazio slikovito svjedoči i članak iz *Riječi* iz 1931. koji potpisuje Ante Kovač; u njemu među ostalim stoji:

*Karakteristično je u prvom redu ovo: sav je Zagreb unapred znao da će Begović »pocijepati« Mesarića. Zašto? Zato (,) jer ga mrzi i jer je Mesarić oštro kritikovao njegov rad kao direktora drame (...)*⁵⁸

Sam se Begović navodno hvalio da ima u rukama zagrebački tisak, ali mu očito nije uspjelo obuhvatiti i časopis *Riječ*.⁵⁹ Ne štedeći Begovića, Kovač se pita: »Zar da pisac limunadne i malovaroške *Amerikanske jahte u splitskoj luci* ima srca za udmanićevska teška zbivanja u moslavačkim selima?»⁶⁰

U svrhu opisivanja prilika u kojima se našao Mesarić, spomenut ću i nešto vezano za Miroslava Krležu. U svojoj knjizi *Mladi Krleža i njegovi kritičari* autor Stanko Lasić tvrdi da je u jednom od »najgrubljih pamfleta ikad napisanih o Krleži došao /Ka Mesarić/ do zaključka da je Josip Bach

---

⁵⁸ Ante Kovač, »Slučaj ‚Joce Udmanića‘ i Milana Begovića«, *Riječ*, Zagreb, 27, 1931., 5, str. 13.

⁵⁹ Usp. isto, str. 14.

⁶⁰ Isto.

imao pravo kad je tvrdio da Krleža ne zna pisati drame». ⁶¹ Na taj se tekst osvrće i Branimir Donat u svom radu o Mesarićevu cenzuriranom romanu *Poker Baltazara Bogera* koji govori o moralnim problemima autora vremena i političkim borbama ⁶²; taj je roman objavljen tek posthumno, 2000. godine. Krleža je u dvadesetima i tridesetima izjavljivao da je oklevetan. Uostalom, u glasovitom tekstu »Moj obračun s njima« iz 1932. tvrdi da su »obzoraški« trio (Rudolf Maixner, Josip Horvat te Ivan Brlić) kao i »slobodna pera« Kalman Mesarić te Stanko Tomašić iznosili »klevete i neistine« na njegov račun. One se možda mogu ilustrirati zgodom vezanom za činjenicu da je Krleža šest desetljeća tvrdio kako časopis *Plamen* nikad nije dobio dvadeset tisuća kruna od Bele Kuna; taj stav uspješno je branio čak 65 godina, da bi 1976. godine izjavio kako je spomenuti novac bio predan Augustu Cesaru. ⁶³

Mesarića su se sjetili deset godina po smrti kad mu je podignuta spomen-ploča na rodnoj kući u Prelogu. To je manje-više sve što je kao materijalni spomen darovano ovom bez sumnje značajnom intelektualcu i umjetniku.

Evo što je u *In memoriamu* o Mesariću napisao Petar Zdravko Blajić: (---) *U svojim reagiranjima po brojnim časopisima na kazališni život svoga vremena reagirao je profesionalno, a to znači da se nije vodio nikakvim ideologijskim ili političkim motivima. To mu neki nisu mogli oprostiti i zato su ga, kad im se je pružila prilika, nastojali izolirati, prešućivati, pa i onemogućavati. Bez ikakve strastvenosti i predrasuda pohvaljivao je sve za što je držao da treba pohvaliti i podržati, ali je*

---

⁶¹ Stanko Lasić, *Mladi Krleža i njegovi kritičari 1914-1924*, Zagreb, Globus, 1987., 473.

⁶² Usp. Branimir Donat »Teatralni roman Ka Mesarića«, objavljeno u *Krležinim danima u Osijeku 2000*, Zagreb – Osijek, HAZU – Pedagoški fakultet u Osijeku, 2001., 253-264.

⁶³ Usp. Stanko Lasić, nav. dj., 440.

*i upozoravao na ideologijsku jednostranost, političku demagogiju i pomodarstvo.*⁶⁴

Zanemarivanje Mesarićevih postignuća, za njegova života, često i dugo stavljanih pod tepih akademskoga zanimanja, zacijelo je posljedica gruboga ostracizma i marginalizacije koje su bile ne tako rijetke u politički turbulentnom 20. stoljeću u prostoru južnoslavenskih književnosti. No, vjerujem da bi bilo neuputno poticaje za takav odnos prema potcijenjenim autorima – kao i za sudbinu mnogih u kulturi zaslužnih osoba Mesarićeva naraštaja – tražiti samo i isključivo u ideološkim, političkim, klanovskim i sličnim okolnostima, već i u privatnim netrpeljivostima, osjećaju konkurentnosti, povrijeđenim taštinama i interesima – do vremena Mesarićeve smrti – vrlo važnih osoba (od kojih sam neke spomenula) i njihovih »silovitih talenata« i »nepreglednih opusa« (kakvim se sintagmama poslužio Slobodan P. Novak, doduše pišući o Krleži). Predrasude, apriorne prosudbe i unaprijed usmjerena vrednovanja Mesarićevih tekstova i doprinosa – učinili su svoje. (»Ne znam što je gore: urlajući stadion ili hladna giljotina«, opisao je takvo stanje u našoj kulturi i književnosti Stanko Lasić.)⁶⁵ Što god bilo na djelu, uvjerena sam da Mesarić zavređuje veću pozornost i življe, nepristranije istraživanje svojega stvaralaštva, kako kritičarskog tako i dramskoga, te u konačnici primjerenije mjesto u povjesnicama hrvatske književnosti od onoga koje mu je – uz časne iznimke autora nekih publikacija – razmjerno donedavno pridavano.

---

⁶⁴ Petar Zdravko Blajić, »Kalman Mesarić (In memoriam)«, *Crkva u svijetu*, Vol 18, No. 1, 1983., 103-104 (preuzeto s internetske stranice Hrčka: <http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fhrckak.srce.hr%2Ffile%2F132648&ei=-n2CUZueLth64QSWu4DABg&usg=AFQjCNGhGOB0upyRapwdJvA7iWNBAuvBA&sig=KZFFJ6U6GBFYpQEr7EH7BHQ>).

⁶⁵ Stanko Lasić, nav. dj., 488.

THE »BRITISH« BETWEEN-WAR REPERTOIRE OF THE CROATIAN STAGE AND A LITTLE MORE ON THE WORK OF KA MESARIĆ

A b s t r a c t

The thirtieth anniversary of the death of Ka(lman) Mesarić (1900-1983) is a good occasion to remember the numerous important historical-literary overviews by the unmentioned author, director and translator, up until the 80s of the last century. In her presentation, the author covers Mesarić's introductory notes and his reactions to plays, largely from Zagreb, in the period between world wars, based on the works of British authors, who, at the time, had taken the spotlight away from German drama on the Croatian stage. The author also presents some of the possible reasons for the ostracizing and underrepresentation of Mesarić among overviews of Croatian literary history.

It is precisely these notes, which correspond to the time of his well-known expressionistic dramas, that allow us to consider Mesarić, despite debatable reviews of his work as a theater critic, one of the most prominent promoters of this literature/drama in the local cultural setting, and certainly one of the most controversial, and often overlooked, theater figures we have.